

Черепанич Софія Мар'янівна

аспірант

Львівського національного університету імені Івана Франка

Черепанич Софія Марьяновна

аспирант

Львовского национального университета имени Ивана Франка

Cherapanych Sofia

graduate student of the

Ivan Franko National University of Lviv

СТРАХУВАННЯ ЕКСПОРТНИХ КРЕДИТІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

СТРАХОВАНИЕ ЭКСПОРТНЫХ КРЕДИТОВ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

INSURANCE OF EXPORT CREDITS IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Анотація. Розкрито необхідність страхування експортних кредитів у зовнішньоекономічній діяльності. Обґрунтовано види гарантій від страхування зовнішньоекономічного контракту. Розкрито процес страхування експортера. Обґрунтовано вигоди для експортера при страхуванні експортних кредитів. Доведено, що страхування експортних кредитів збільшує експортні можливості у кілька разів. Виявлено, що страхування експортних кредитів розвивається за двома напрямками: збільшення розміру страхового покриття, яке становить та розширення переліку видів страхування. Висвітлено вигоди експортера при страхуванні експортних кредитів, серед яких допомога фахівців; спостереження за фінансовим станом іноземних клієнтів та збільшення їх кількості; зростання обсягів експорту; підвищення рівня конкурентоспроможності, а відповідно і зростання прибутковості. Запропоновано створення цілісної системи страхування експорту, що дозволить зменшити ризики вітчизняних експортних установ.

Ключові слова: експортні установи, страхування, зовнішньоекономічний контракт, страхування експортних кредитів, ризики.

Аннотация. Раскрыта необходимость страхования экспортных кредитов во внешнеэкономической деятельности. Обоснованно виды гарантий от страхования внешнеэкономического контракта. Раскрыто процесс страхования экспортера. Обоснованно выгоды для экспортера при страховании экспортных кредитов. Доказано, что страхование экспортных кредитов увеличивает экспортные возможности в несколько раз. Выявлено, что страхование экспортных кредитов развивается по двум направлениям: увеличение размера страхового покрытия, которое составляет и расширение перечня видов страхования. Освещены выгоды экспортера при страховании экспортных кредитов, среди которых помощь специалистов; наблюдение за финансовым состоянием иностранных клиентов и увеличение их количества; рост объемов экспорта; повышение уровня конкурентоспособности, а соответственно и рост доходности. Предложено создание целостной системы страхования экспорта, что позволит уменьшить риски отечественных экспортных учреждений.

Ключевые слова: экспортные учреждения, страхование, внешнеэкономический контракт, страхование экспортных кредитов, риски.

Summary. The article argues necessity of insurance of export credits in foreign economic activity and kinds of guaranties from insurance of a foreign economic contract. The research describes process of insurance of exporters and argues benefits from insurance of export credits for exporters. It is confirmed that insurance of export credits extends export opportunities several times. It was found that export credit insurance is developing in two directions: increasing the size of insurance coverage, which is also an extension of the list of types of insurance. The benefits of the exporter in insurance of export credits are highlighted, including the help of specialists; observing the financial status of foreign clients and increasing their number; growth of

export volumes; raising the level of competitiveness, and thus increasing profitability. The work proposes to develop a complete system of export insurance, supplying reduction of risks for domestic export institutions.

Key words: *export institutions, insurance, foreign economic contract, insurance of export credits, risks.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах посилення міжнародної конкуренції страхування та гарантування експорту, як показує закордонна практика, служать ефективним засобом стимулювання вивезення продукції широкого кола галузей і промисловості, сільського господарства, а також послуг.

Страхування експортних кредитів — особлива різновид страхування кредитів, умови якого передбачають надання страхового забезпечення від ризиків, які несуть учасники зовнішньоекономічної діяльності. Його об'єктом є майнові інтереси експортерів товарів та послуг, пов'язані з можливим неповерненням імпортерами своєї заборгованість за певних обставин, обумовлених договором.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку та удосконалення експортного кредитування набувають особливого значення для зовнішньоекономічної діяльності. Дане питання у своїх працях порушували відомі вчені: В. Д. Базилевич [1], Т. А. Говорушко [4], В. М. Стецюк [4], О. Ю. Толстенко [4], Ю. Н. Воробйов [2], Є. І. Воробйова [2], В. В. Ворошило [2], Р. Т. Юлдашев [10] та ряд ін. Разом з тим не достатньо висвітлені питання страхування експортного кредитування та його необхідності для підприємств, зменшення ризиків для українських компаній при виході на зовнішні ринки.

Постановка завдання. Основною метою написання статті є обґрунтування страхування експортних кредитів у зовнішньоекономічної діяльності країни.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Страхування експортних кредитів у сучасному розумінні є одним з наймолодших напрямків страхової діяльності. Як окремий напрямок страхового бізнесу воно почало формуватися тільки з середини ХХ століття [6].

На сьогодні страхування експортних кредитів розвивається головним чином за двома напрямками:

- 1) збільшення розміру страхового покриття, яке становить, як правило 80–90% можливих збитків страховальника, але в ряді випадків може досягати і 100%;
- 2) розширення переліку страхових ризиків і впровадження нових видів страхування.

Більшість операцій зі страхування іноземних кредитів забезпечується на основі програм, що реалізуються за підтримки держави, але деякі схеми страхування передбачають проведення операцій страхування на основі спільної участі в них держави і приватних страховиків

Страхування експортних кредитів набуло широкого розвитку в зв'язку з ростом зовнішньоторговельного обороту, зі збільшенням ризику, якому піддаються підприємства при здійсненні експортних операцій, при наданні кредитів іноземним покупцям. Страховий захист істотно знижує кредитні ризики, забезпечуючи банкам гарантію повернення виданих кредитів.

Страхування експортного кредиту має на меті захист експортера від надзвичайного фінансового і комерційного ризиків, що виникають в стійких економічних умовах, які не можуть бути передбачені, незважаючи на зусилля експортера, тобто страхується лише надзвичайний ризик, який може виникнути стихійно. При цьому страхування кредиту повинне передувати появі конкретного ризику, тобто договір страхування укладається або до, або в момент підписання контракту. Страховик досліджує умови і визначає норму, перевищення якої він буде страхувати. Страхування комерційних кредитів збільшує експортні можливості підприємств і є економічним способом забезпечення надійності зовнішньоторговельних операцій.

Незважаючи на відмінності в організації та техніці страхування міжнародного кредиту (розмір і практика нарахування премії, термін і обсяг гарантії і т. д.), загальна риса для всіх розвинених країн — посилення зв'язку між кредитуванням і страхуванням експорту. Зазвичай надання кредиту експортера або імпортера передбачає наявність поліса експортного страхування. Страхування впливає на умови і терміни кредиту, є джерелом кредитних пільг для експортера. Кредити, повернення яких гарантується страховою компанією, надаються на більш тривалий період і більш пільгових умовах, що дає експортеру конкурентні переваги.

Відмітимо, що список застрахованих ризиків налічує сотні найменувань (у Великобританії — близько 300). На частку країн, що розвиваються припадає лівова частка урядових гарантій. В Україні така ж практика є відсутньою.

З поширенням страхування на всі елементи зовнішньоторговельного контракту, опосередкованого кредитом, з'явилися нові види гарантій, серед яких:

- страхування кредитів на період виробництва експортних товарів;
- гарантія експорту на новий ринок — держава бере на себе витрати по дослідженню ринку, рекламі та ін.;
- гарантія повернення наданих коштів, якщо банки відмовилися надати кредит під товарні запаси за кордоном;

– кредитування іноземного покупця за рахунок Агентства експортних кредитів з використанням операції «своп» і т.д.

Характерною рисою сучасного страхування експортних кредитів є розширення його функцій, яке проявляється в тому, що видача гарантій по кредитах безпосередньо банкам, що фінансують експорт, стала неодмінною умовою отримання банківського кредиту і важливою умовою при укладанні експортного контракту

Для більш детального вивчення проблеми розкриємо один із процесів страхування експортера (рис. 1).

Однак банк може зажадати відповідних зобов'язань від експортера. Якщо експортер не виконає умови угоди, страховик буде нести додаткові витрати по заміні договору. Якщо отримувач не задоволений діями експортера, прийняття зобов'язань страховиком може бути необхідним.

Таким чином, об'єктом страхування, в тому числі державного, є кредити експортера, імпортера, банківські зовнішньоторговельні кредити і гарантії по виконанню контрактних зобов'язань, валютні ризики, інфляційне знецінення валюти кредиту. Страхові компанії, що здійснюють гарантування міжнародного кредиту, готують документацію, ведуть розрахунок страхових премій, виявляють розмір збитку, тобто проводять всі технічні операції. Ці страхові компанії спираються на банки даних про більшість експортерів та імпортерів всього світу, їх фінансове становище та платоспроможність. Однак рішення про видання гарантій приймають комісії, які тісно співпрацюють з банками або взагалі є їх структурою.

Відмітимо, що страхування експортних кредитів відноситься до галузі страхування підприємницьких ризиків. Підприємницький ризик – ризик неотримання підприємцем очікуваних доходів і ризик збитків від підприємницької діяльності через порушення зобов'язань контрагентами підприємця або зміни умов цій діяльності по незалежних від підприємця обставинам.

Загалом, страхування експортних кредитів використовується як один з інструментів зовнішньоторговельної політики, яка дає можливість регулювати обсяги і географію експортного кредитування. Наприклад, страхування експортного кредитування в країнах-членах ЄС, забезпечує в середньому до 3% обсягу щорічного експорту, з яких державна підтримка становить близько 30%. Така підтримка дає можливість експортерам із зазначених країн здійснювати і збільшувати постачання товарів та послуг на нові ринки, навіть врахуванням можливого політичного ризику.

Страхування експортних кредитів включає страхування комерційних кредитів, що надається поставальником покупцю, банківську позику поставальника або покупця, зобов'язання за кредитом, довгострокові інвестиції, а також ряд специфічних видів страхування: валютні ризики, від інфляції, витрати щодо вступу експортера на новому ринку і т.п. [8]. Всього при страхуванні експортних кредитів налічується до 50 окремих ризиків, що групуються як за економічним (банкрутство приватного покупця, відмова від платежу або прийняття товару, несплата боргу в обумовлений термін і т.д.) Так і за політичною ознакою (війна, революція, заборона на

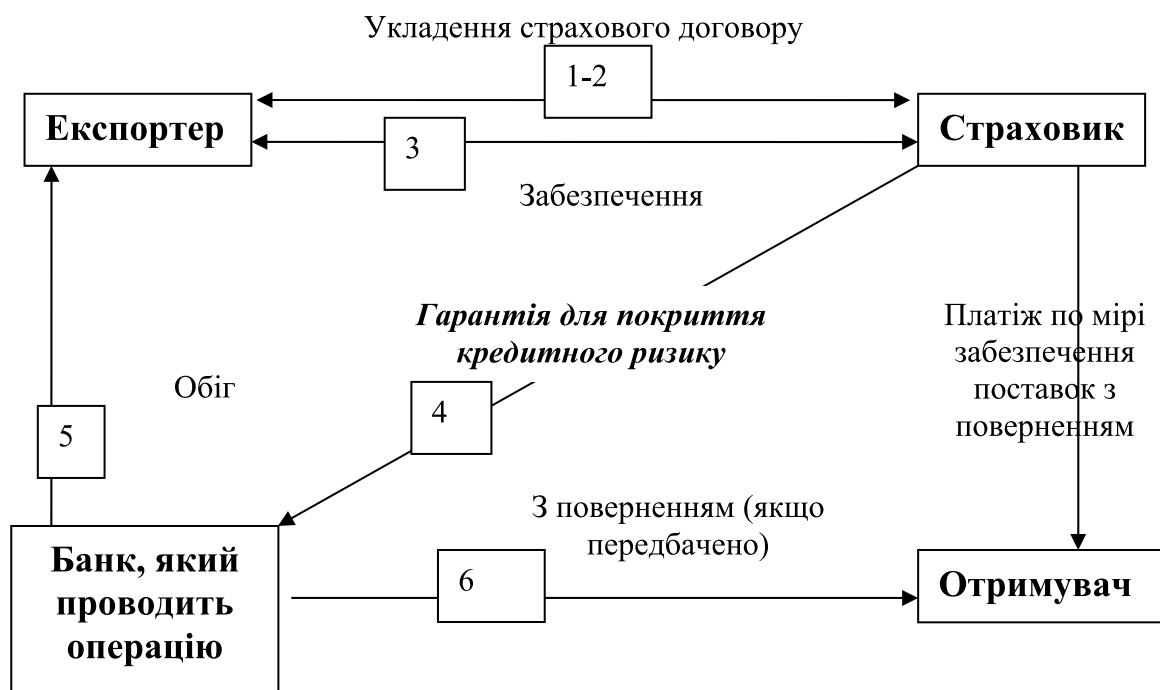

Рис. 1. Можливий варіант страхування експортера за рахунок експортних кредитів

платежі за кордон, консолідація боргів, націоналізація, конфіскація, введення ембарго, неплатежі покупця, яке є державною організацією, скасування імпортової ліцензії і т.д.).

До підписання зовнішньоторговельного контракту, за запитом експортера, страхова компанія ретельно перевіряє платоспроможність потенційного покупця і встановлює кредитний ліміт — максимальну суму допустимої поточної заборгованості іноземного покупця і максимальний період допустимої розстрочки платежу, при перевищенні яких вступає в силу страховий захист.

При страхуванні експортних кредитів експортер отримує такі вигоди:

- допомогу фахівців з оцінки надійності потенційних партнерів при виході на нові ринки;
- постійне спостереження за фінансовим станом іноземних клієнтів і своєчасне інформування про їх фінансовий стан;
- можливість збільшувати число клієнтів і обсяг продажів;
- можливість підвищувати конкурентоспроможність за рахунок застосування більш гнучких форм оплати (розстрочка платежу);
- можливість експортувати безпосередньо кінцевим споживачам, минаючи надійних оптовиків-посередників, що збільшує прибутковість операції.

У страхуванні експортних кредитів крім підприємств-експортерів можуть бути зацікавлені також і банки. При страхуванні експортних кредитів ризики по невиконанню платіжних зобов'язань з боку іноземних контрагентів бере на себе страхова компанія, що впливає на умови надання банківського кредиту. Страховий поліс, виданий солідної страховою компанією, може служити надійним забезпеченням післяпродажного кредитування підприємства-експортера. При до відправному кредитуванню страховий поліс також може служити додатковим забезпеченням при видачі кредиту [10].

Отже, страхування експортних кредитів збільшує експортні можливості підприємств у кілька разів. При цьому страхування є дуже економічним способом забезпечення надійності зовнішньоторговельних операцій.

У деяких європейських країнах функції страхування експорту покладено на приватні страхові компанії, які здійснюють ці операції за рахунок наданих державою коштів. Так, у ФРН страхуванням експортних кредитів займаються страхова компанія Гермес (Hermes Kreditversicherung AG), яка заснована у 1917 р.; у Франції — КОФАСЕ (Compagnie Francaise d'Assurance наліти Le Commerce Екстеріур) — акціонерне товариство, засноване в 1945р., яке контролюється державою; в Великобританії — Департамент гарантії експортних кредитів (Export Credits відділ гарантії), який є спеціальним урядовим органом, який підпорядковується міністерству

торгівлі; в Італії — підрозділом страхування експортних кредитів (САЧЕ) державного страхового концерну ІН.

Офіційна підтримка експортних кредитів та контрактів у формі страхування та гарантії здійснюється в Польщі компанією Export Credit Insurance Corporation S. A. (KUKA S.A.), яка керує системою страхування та надає експортні гарантії Державним казначейством. Нагляд за цією діяльністю здійснює Міністерство Розвитку.

Для того, що підвищити рівень експортного кредитування доцільно чітко розуміти поняття ризику, тобто можливість настання майбутніх подій та рівень втрат. При цьому скорочення або повна ліквідація ризиків повинна включати наступні дії:

- запобіжний захід;
 - попередні дії щодо зменшення ризику;
 - компенсація — покриття операцій, наприклад, на валютному ринку,
 - зменшення втрат після виникнення випадкової події.
- У зв'язку з цим в Україні виникає потреба у створенні цілісної системи страхування експорту, яка може сприяти:
- забезпеченню стабільності експорту в формі товарного кредитування, перш за все високотехнологічних товарів, українських виробників на основі їх захисту від ризику неплатежів, а також поліпшення доступу до оборотного капіталу і здешевлення кредитних ресурсів;
 - освоєння нових ринків і просування на ці ринки українських товарів і послуг;
 - забезпечення стабільності банківської системи України шляхом захисту українських банків і їх вкладників від ризику фінансових втрат;
 - підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках і, зокрема, в міжнародних тендерах;
 - інтеграції України в світову систему кредитно-інформаційного обміну і світовий поділ праці і ринків продукції з високою доданою вартістю;
 - використання механізму, який забезпечує державну підтримку експорту при одночасному захисті гарантійних коштів держбюджету.

Створення системи страхування експортних кредитів дозволить зменшити ризики вітчизняних кредитних установ і відповідно значно здешевити довгострокові кредити. За інформацією Національного банку України українські банки вже сьогодні мають надлишкові кредитні ресурси (3 понад млрд. Євро) які не надаються вітчизняним підприємствам через відсутність державної системи страхування політичних і довгострокових комерційних ризиків.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. В сучасних умовах важливим є забезпечення гарантії для експортера, зменшення фі-

нансового і комерційного ризиків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Страхування комерційних кредитів є економічним способом забезпечення надійності зовнішньоторговельних операцій та збільшує експортні можливості підприємств.

Україна на відміну від всіх головних торгових конкурентів (країни ЄС, Центральної та Східної Європи) не має власної системи страхування та гарантування експортних кредитів і, таким чином, не може стимулювати експорт продукції і послуг на умовах відстрочки платежів. Це робить продукцію вітчизняного виробництва неконкурентоспроможною на світових ринках

і в міжнародних тендерах і не дає можливості банкам і підприємствам експортувати українську продукцію з відстрочкою оплати шляхом товарного кредитування.

В процесі дослідження системи страхування експортних кредитів доцільно створити цілісну систему, яка б сприяла забезпечення стабільності експортної діяльності, вихід на нові ринки продукції, підвищенню конкурентоспроможності, інтеграції у світову систему кредитно-інформаційного обміну.

Перспективами подальших досліджень вважаємо необхідність дослідження та розробку програми ефективного державного страхування експортних кредитів.

Література

1. Базилевич В. Д. Страхування: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. — К.: Знання, 2008. — 1019 с.
2. Воробйов Ю. Н. Страхування в Україні: тенденції й особистості розвитку / Ю. Н. Воробйов, Є. І. Воробйова, В. В. Вошило // Экономика и управление. — 2006. — № 2–3. — С. 20–25.
3. Гаврилов А. М. Страхование экспорта как неотъемлемая часть системы поддержки внешней торговли [Электронный ресурс] / Гаврилов А. М. — Режим доступа: <https://cyberleninka.ru>
4. Говорущко Т. А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку: [монографія] / Т. А. Говорущко, В. М. Стецюк, О. Ю. Толстенко. — К.: ЦУЛ, 2013. — 166 с.
5. Проект Закону України «Про експортне страхування та кредитування», від 11.08.2008. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mdoffice.com.ua/pls/MDOOffice/all_news.printews
6. Проект Закону України «Про систему державної підтримки експорту товарів (робіт, послуг) українського походження», від 03.03.2009. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gsk2.rada.gov.ua/pls/zwsb>
7. Скок П. О. Експортно-кредитні агентства в системі фінансових механізмів торговельної політики держави [Електронний ресурс] / Скок П. О. // Науковий вісник Херсонського державного університету. — С. 173-176. — Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_21/2/44.pdf.
8. Страхование экспортного кредита / Руководство по кредитному менеджменту = Credit Management Handbook / Под ред. Б. Эдвардса. — 3-е изд. — М.: Инфра-М, 1996.
9. Тимофієва Г. С. Страхування експортних кредитів як один з пріоритетних напрямків підтримки зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств [Електронний ресурс] / Тимофієва Г. С., Прокопук Л. М. — Режим доступу: [file:///D:/Desktop/inek_2013_8_18%20\(1\).pdf](file:///D:/Desktop/inek_2013_8_18%20(1).pdf).
10. Юлдашев Р. Т. Страхование экспортных кредитов / Страховой бизнес: Словарь-справочник. — М.: Анкил, 2005. — С. 610. — 832 с.
11. Tatulińska I. Ubezpieczenia gwarantowane przez Skarb Państwa — narzędziem proeksportowej polityki rządu / Izabela Tatulińska // https://rf.gov.pl/publikacje/artykuly-pracownikow-i-wspolpracownikow/Izabela_Tatulinska_Ubezpieczenia_gwarantowane_przez_Skarb_Panstwa_narzedziem_proeksportowej_polityki_rzadu__137.

References

1. Bazylevych V. D. Strakhuvannja: Pidručnyk / Za red. V. D. Bazylevycha. — K.: Znannja, 2008. — 1019 s.
2. Vorobjov Ju. N. Strakhuvannja v Ukrajinі: tendenciji j osobystosti rozvytku / Ju. N. Vorobjov, Je. I. Vorobjova, V. V. Voroshylo // Ekonomyka y upravlenye. — 2006. — # 2–3. — S. 20–25.
3. Ghavrylov A. M. Strakhovanye eksporta kak неотъемлемая часть системы podderzhky vneshnej torghovky [Электронный resurs] / Ghavrylov A. M. — Rezhym dostupa: <https://cyberleninka.ru>
4. Ghovorushko T. A. Upravlinnja finansovoju dijalnistju strakhovoji kompaniji z metoju zabezpečennja jiji efektyvnogho rozvytku: [monoghrafija] / T. A. Ghovorushko, V. M. Stecjuk, O. Ju. Tolstenko. — K.: CUL, 2013. — 166 s.
5. Proekt Zakonu Ukrajinu «Pro eksportne strakhuvannja ta kredytuvannja», vid 11.08.2008. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.mdoffice.com.ua/pls/MDOOffice/all_news.printews
6. Proekt Zakonu Ukrajinu «Pro systemu derzhavnoji pidtrymky eksportu tovariv (robit, posluh) ukrajinsjkogho pokhodzhenja», vid 03.03.2009. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://gsk2.rada.gov.ua/pls/zwsb>

7. Skok P.O. Eksportno-kredytni aghentstva v systemi finansovykh mekhanizmiv torghoveljnoji polityky derzhavy [Elektronnyj resurs] / Skok P.O Naukovyj visnyk Khersonsjkogho derzhavnogho universytetu. – S. 173.-176. – Rezhym dostupu: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_21/2/44.pdf.

8. Strakhovanye eksportnogho kredyta / Rukovodstvo po kredytnomu menedzhmentu = Credit Management Handbook/ Pod red. B. Эдвардса. – 3-e yzd. – M.: Ynfra-M, 1996.

9. Tymofijeva Gh.S. Strakhuvannja eksportnykh kredytiv jak odyz z priorytetnykh naprjamkiv pidtrymky zovnishnjoeconomichnoji dijalnosti aghrarnykh pidpryjemstv [Elektronnyj resurs] / Tymofijeva Gh.S., Prokopuk L.M. – Rezhym dostupu: [file:///D:/Desktop/inek_2013_8_18%20\(1\).pdf](file:///D:/Desktop/inek_2013_8_18%20(1).pdf).

10. Juldashev R. T. Strakhovanye eksportnykh kredytov // Strakhovoj byznes: Slovarj-spravochnyk. – M.: Ankyl, 2005. – S. 610. – 832 s.

11. Tatulińska I. Ubezpieczenia gwarantowane przez Skarb Państwa – narzędziem proeksportowej polityki rządu / Izabela Tatulińska // https://rf.gov.pl/publikacje/artykuly-pracownikow-i-wspolpracownikow/Izabela_Tatulinska_Ubezpieczenia_gwarantowane_przez_Skarb_Panstwa__narzedziem_proeksportowej_polityki_rzadu__137.